

Olga Nytrová
 – Milan Balabán (eds.),
Ohlasy Starého zákona
 v české literatuře
 19. a 20. století,
 Praha: Oikúmené 1997, 239 s.

Mezi závažné úkoly religionistiky patří i stále nové ohledávání vztahu náboženství a kultury, zde pak konkrétně bible a české literatury. Známa publicistka Olga Nytrová a profesor religionistiky na ETF UK Milan Balabán připravili před dvěma lety pozoruhodnou výstavu „Starý zákon v knižní kultuře“, která se konala 1. září 1995 ve Strahovské knihovně v rámci festivalu Starý zákon v umění. Měla dobrý ohlas a tak se její autoři rozhodli materiál znovu zpracovat a vydat knižně. O tom referují v „Úvodní poznámce“ s podtitulem „Přístup a postup“. Popisuje prezentaci ukázek: Nahoře na stránce je vždy biblicky citát, pod ním jiným písmem citace českého autora. Postupuje se pořádkem hebrejského kánonu: Zákon – Proci – Spisy, přifazena je i deuterokanonická kniha Tóbijáš. Výběr českých autorů zde citovaných ukazuje, jak si který z nich všiml Starého zákona a jak se biblické poselství či podněty zrcadlily v jeho díle. Že jde o autory 19. a 20. století, je řečeno už v podtitulu knihy. K českým autorům jsou v rámcových důvodů přifazeni i Slováci Jan Kollár, P. O. Hviezdoslav a Marie Rafajová, z německých Franz Kafka. Z filosofických a politických myslitelů jen několik nejvýznamnějších: T. G. Masaryk, V. Havel, E. Rádl a P. Pitter. Biblický text je citován podle překladu ekuumenického nebo kralického. Některé ukázky se opakují u různých biblických textů, když je citát z českého autora ohlasem zároveň několika biblických míst. Předmluva končí díkem redakci Oikúmené a spolupracovníku na edici ing. V. Strachotovi.

Před vlastní text knihy, tedy biblická místa a citace českých autorů, která na ně navazují (s. 63–221), jsou předřazeny některé zásadní eseje či literárně-kritické studie.

První studie z pera M. Balabána má nadpis „Starý zákon“ a instruktivní podtitul „Normativní antická literatura – Bible, Ho-

mér, Vergilius, Reynek“. Po vzhledu do bible se autor zamýšlí nad eposem o Gilgamešovi, dílem Homérovým a jejich zápasem s osudem – *ananké*. Druhá stať této úvodní studie, nazvaná „Hebrejská normativní literatura a česká literatura posledních dvou století“, se zamýšlí nad tím, čím Starý zákon zaujal české autory. Zvláštní pozornost věnuje básníkům, uhranutým smrtí: Máchovi, Březinovi a Ortenovi. Po nich tu defiluje i řada dalších jmen, všichni velmi výstižně charakterizovaní. V závěru své studie říká Balabán, že je tu pozoruhodný souzvuk počátku starozákonní chválou pozemskosti a pozemskou řečí českých autorů. Zdá se to být málo, ale něco to je, něco významného, říká Balabán závěrem své studie.

Druhá úvodní studie z pera Olgy Nytrové má název „Adam a Eva“ a podtitul „Starozákonní typologie a česká literatura“. Autorka říká, že mysterium počátku vždy přitahovalo. A pak předvádí defilé Adamů a Ev v české literatuře, u Jana Kollára, Josefa Holečka, u bratří Čapků Karla i Josefa a konečně u Karla Šiktance. Svou vlastní básnickou intuicí vstupuje do hlubin svých autorů a ukazuje, jaké hluboké vrstvy v nich biblické ohlasy rozeznávaly.

Také třetí stať „Havran a holubice“ pochází z pera Olgy Nytrové. Autorka zjišťuje, jak pradávne symboly havrana a holubice jsou aktuální i pro českou prózu a poezii. Vyládá o symbolice těchto dvou ptáků v literatuře staré Mezopotámie i ve Starém zákoně a hlavně v pseudepigrafech a pak přechází k „mýtopoetickým symbolům v české poezii“. Cituje Hrubína, Reyneka, Diviše, Zahradníčka, Holana. V závěru autorka říká, že použití těchto symbolů umožňuje hlouběji pochopit duši českého člověka a pak i člověka vůbec. – Tyto dvě studie mají i odkazový aparát, který dokládá autorčin rozhled jak po literatuře krásné, tak i odborné.

Poslední, čtvrtá část z úvodních statí, nepodepsaná a tedy od obou autorů knihy, ukazuje velmi názorně tři typy biblických ukázek. První je tu „Příklad celostní parafrázické citace celého příběhu“, ukázka Heydukova básně o zlatém teleti. Druhy se nazývá „Příklad interpretující a hermeneutizující citace stěžejní biblické zvěsti“, ukázkou je tu citát z Reyneka „Dnů šestí dílo“. Třetí je „Příklad sběrné citace – slovo českého autora reflektu-

jící několik biblických míst“. Jako ukázka je tu báseň Josefa Kainara „Stará postel“, opřá-
 jí se o tři biblická místa. Je dobré a názorné,
 dodává recenzent, že autoři těmito třemi typy
 osvětlili svůj postup a pomohli čtenáři
 orientovat se ve vlastním jádru knihy, nazva-
 ném prostě „Ukázky“.

Zabírají podstatnou část (s. 67-227). Na
 každé straně je jedna nebo dvě ukázky, naho-
 ře biblický citát, dole citát z české literatury,
 většinou velmi pěkně a promyšleně graficky
 upravený. Už byla zmínka o tom, že se postu-
 puje podle pořadí biblických knih v hebrej-
 ském kánonu. To je jistě nevhodnější, proto-
 že v novodobé bibliotice stále více převládá
 snaha opouštět pozdější, septuagintní či vul-
 gatní řazení a vracet se k nejpůvodnějšímu –
 hebrejskému. Obsah je tu velmi pestrý, je
 těžko jej stručně shrnout. Ale kdo ví, jak
 nesnadné bývá hledat v literatuře vhodné ci-
 táty, musf obdivovat jak literární rozhled, tak
 velikou pílí autorů, s jakou to vše posbírali,
 sestavili a předložili. Jak se vyznat v tom bo-
 hatství myšlenek a podnětů? Docela věcně:
 Přes rejstříky. A ty tu jsou – obsáhlé, přesné
 a podrobné. Nejdříve rejstřík biblických citá-
 tů, pak rejstřík autorů. Tím se z knihy, řazené
 mezi beletrii, zároveň stává studijní příručka
 pro českou literaturu. Recenzent vzpomíná,
 jak se natrápil s knihami, které rejstřík nemě-
 ly. Takže zvláštní dík za všechny knihy, které
 rejstřík mají. – Po rejstřících už přijde jen
 závěrečná ediční poznámka, obsah a tiráž.

Hodnocení je jednoznačné a může být
 krátké: Velice zdařilá práce originálního rá-
 zu, bohatých myšlenek a krásné grafické
 úpravy. Budou ji s chutí číst milovníci poezie
 i literární vědci, biblisté i ti, kdo chtějí po-
 hlédnout hlouběji do duše našeho národa.
 Samozřejmě budou každému čtenáři některé
 citáty bližší a srozumitelnější a jiné vzdá-
 lenější, ale v knize tohoto typu nemůže být
 jinak. A nakonec si každý pozorný čtenář
 přijde na své. Za nejcenější pak mám to, že
 nás tato kniha uvádí do rozhovoru mezi biblí
 a citovanými autory. Mnoho dnešní bídy
 a zvláštní duchovní němosti souvisí s tím, že
 nemáme dost chuti a odvhy vstupovat s tě-
 mi, kdo jsou kolem nás, do rozhovoru. Tato
 kniha nás do něho vede.

JAN HELLER

Lenka Karfíková, Studie z patristiky a scholastiky, Praha: Oikúmené 1997, 175 s.

V časopise věnovaném religionistice ne-
 bývá obvyklé recenzovat práce z patristiky
 a scholastiky. Ale tentokrát jde o práci výji-
 mečnou: Ačkoli tu jde o prvotinu mladé au-
 torky, představuje se v ní jako podivuhodně
 zralá vědecká pracovnice, které bude v české
 teologii patřit významné místo. Tak máme za
 to, že to nebude chyba, když s ní a její prací
 naše čtenáře seznámíme.

Na záložce knihy se dovidáme, že autor-
 ka, narozená v r. 1963, vystudovala teologii
 na pražské Komenského evangelické fakultě
 a licenciát a doktorát teologie získala na Ka-
 tolické univerzitě v Eichstättu. Nyní přednáší
 systematickou teologii v Olomouci a v Praze
 na Ústavu ekumenických studií, od letního
 semestru 1998 také na ETF UK. Autorsky
 spolupracuje na edici *Handbuch der Dog-
 mengeschichte* pro nakladatelství Herder,
 Freiburg i. B.

Z úvodu této knihy, citovaného i na obalu
 knihy, se dovidáme, že „přednášky a stati
 shromážděné v tomto sborníku vznikly sice
 z rozličných podnětů a při různých příleži-
 tostech, ale mají přesto některé společné rysy.
 Nejenže se většina z nich soustředí ke dvěma
 základním tématům, teologické hermeneuti-
 ce a nauce o Trojici, ale mají i společný zá-
 měr: Pozvat čtenáře dosti zevrubnou in-
 terpretací vybraných textů křesťanské tradice,
 aby jednak přihlédl blíže, z jak rozmanitých
 vláken je tato tradice tkána, jednak si uvědo-
 mil dosah některých teologických motivů –
 ať je to zkušenost ‚nekončící interpretace‘,
 radikální dějinnost lidského poznání, sou-
 vztážnost zvoleného ‚modelu‘ a lidského se-
 beporozumění nebo symbol jako šifra bez-
 prostřednosti – pro utváření evropského du-
 cha a evropské kultury“.

Knihla obsahuje šest studií. První se nazý-
 vá „Celé pole rozmanitých bylin“. Oč v ní
 jde, vysvětluje podtitul: „Origenova biblická
 hermeneutika podle Peri archón IV, 1-3.“
 Vedle Origenovy koncepce trojního smyslu
 Písma je zvlášť důležité, jak Origenes vkládá
 skandální a zarážející místa Písma: Mají